

gyar katonai személyzet főhadiszállása. A magyar munkaszolgálatosok itt ugyanúgy, mint a többi táborokban, például a „München”, a „Bregenz”, a „Graz”, a „Heidenau”, az „Innsbruck”, a „Vorarlberg” vagy a „Westfalen” nevezetűben, magyar katonai felügyelet alatt éltek. Munkájukat azonban német művezetők felügyelték. Keserves körülmények között dolgozták le napi 11 órájukat, amelynek fejében 7 dinár fizetséget, negyed kiló kenyeret és némi híg levest kaptak.¹⁵³

A munkaszolgálatosok egy része a Bor-Žagubica vasútvonalat építette, voltak, akik újtávításokon dolgoztak. A zöm azonban a bányákban robotolt. Különösen megerőltető munka jutott azoknak, akik a pár száz méter mélységben lévő, 5 km hosszú felvonulójáratot készítették. Térdig vízben dolgoztak, alig kaptak levegőt a robbantások nyomában terjedő fojtogató porban és lőporfüstben.¹⁵⁴

Szabad idejükben, általában vasárnaponként is rendszeresen „házi munkára” vezényelték őket, fát vágattak vagy az épületek karbantartását végeztették velük. Némelyik századparancsnok és keretlegény kegyetlensége szinte nem ismert határt. A legkisebb fegyelemsértés is elegendő volt ahhoz, hogy a „bűnöst” háta mögött összekötözött kezénél fogva egy fára lógassák fel, kötéllal verjék, míg csak el nem vesztette az eszméletét.¹⁵⁵

Különösen kitűnt kegyetlenségével a tisztak közül Asztalos Ferenc, Császár őrmester, Juhász Pál, Katz József, Schnitzer János, Szokolits Ferenc, Tálás András és Torma Frigyes.¹⁵⁶ Nemcsak válogatott kínzásokban részesítették a munkaszolgálatosokat, de az OT-től hetente kiadott eljárányukat is megdézsmálták.

Minden századnak külön parancsnoka volt, és katonai segédszemélyzete. A főparancsnokságot előbb Balogh András alezredes, majd 1943 decemberétől Marányi Ede alezredes gyakorolta.¹⁵⁷ Kegyetlenségében Marányi sok beosztottján is túltett, különösen Magyarország 1944. március 19-i megszállása után.

A lét- és munkakörülmények szörnyűségesek voltak mind a táborban, mind pedig a bányában, de ennek ellenére viszonylag kevesen vesztették el az életüket.¹⁵⁸ Tömegesen csak 1944. szeptember–októberben pusztultak az emberek, amikor a Vörös Hadsereg előnyomulása és a jugoszláv partizánok támadásai miatt a tengely kiűrtette a Balkánt, s a visszavonuló csapatok a munkaszolgálatosokat is magukkal hurcolták.

A pusztulás útja. A németek 1944 augusztusának végén döntöttek úgy, hogy kiűrtik Bort és környékét. Az OT beszüntette működését, és minél több gépi berendezést próbált megmenteni. A majdnem 6200 munkaszolgálatost „hazamenetelésük” előtt a „Berlin” nevezetű főtáborba gyűjtötték össze. Az első, a becslések szerint 3200–3600 főt szám-